

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Медяник Інни Сергіївни «Механізм реінтеграції тимчасово окупованих територій України: теоретико-правова характеристика», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Деокупація та реінтеграція тимчасово окупованих територій є пріоритетним її завданням України. У науковому плані обрана дисертанткою проблематика, через її складність і багатовекторність, на наш погляд, може розглядатися як один з пріоритетних напрямів як юриспруденції в цілому, так і низки галузевих наукових дисциплін.

Для проведення реінтеграції тимчасово окупованих територій України необхідна ефективна правова основа, інституційне та професійне кадрове забезпечення, координація державних та міжнародних інституцій. Формування інституційного забезпечення поряд з ухваленням відповідної нормативно-правової основи є основою процесу реінтеграції.

Проблематика правового забезпечення механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій полягає в тому, що цей досвід є унікальним для конкретної держави, що зіткнулась з воєнною агресією. Зарубіжний досвід правового врегулювання реінтеграції тимчасово окупованих територій є досить обмеженим і не завжди придатним для використання у політичному та цивілізаційному вимірі. Правові, політичні, дипломатичні засоби, що використовувались для відновлення окупованих/постраждалих територій в історичній ретроспективі не будуть релевантними для реінтеграції тимчасово окупованих територій України на сучасному етапі.

Здобувачка обрала та дослідила широке коло актуальних наукових питань, а її висновки та узагальнення, отримані наукові результати переконливо свідчать про закінчене самостійне дослідження, що робить серйозний внесок як у теорію права, так і у практичне проведення реінтеграції.

Застосування нових підходів до вирішення наукового завдання у поєднанні зі знанням його «зсередини» дозволило отримати у ході роботи глибинне

наукове розуміння механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України, обґрунтувати основні висновки, що відрізняють дослідження Медяник І.С. з поміж суміжних.

Наведені аргументи та обставини обумовлюють актуальність обраної здобувачкою тематики та свідчать про те, що проведене дослідження є актуальним. Попри значну увагу, що приділяється вченими проблематиці реінтеграції тимчасово окупованих територій України, саме її механізм як динамічна категорія, що постійно розвивається, потребує дослідження. Ряд основоположних теоретичних аспектів такого механізму досі залишались недослідженими і потребували комплексного висвітлення. Робота Медяник І.С. успішно заповнює цю прогалину. Саме тому є підстави стверджувати, що обрана тема дисертації має теоретичне та прикладне значення.

Високий ступінь наукової обґрунтованості результатів виконаного дослідження, що у концентрованому вигляді знайшли відображення у сформульованих дисертанткою наукових положеннях, висновках та рекомендаціях, забезпечено методологічним і теоретичним обґрунтуванням його вихідних положень; застосуванням комплексу наукових методів, адекватних об'єкту, предмету, меті й завданням дослідження; опорою на сучасні досягнення юридичної науки та широку джерельну базу дослідження; системним аналізом теоретичного й емпіричного матеріалу; здійсненням апробації основних концептуальних ідей і положень дослідження.

Ґрунтуючись на наукових узагальненнях та висновках учених, наявному емпіричному матеріалі, презентується авторське бачення механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Здобувачкою коректно визначено об'єкт, предмет, методи, мету та завдання дисертаційної роботи, в якій комплексно опрацьовано широке коло питань, пов'язаних з правовою природою реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

Поглибленими є теоретична, нормативна та емпірична бази дослідження. Теоретичною основою дослідження виступили дисертації, монографії, наукові статті тощо вітчизняних та зарубіжних авторів у сфері юриспруденції, філософії,

історії, соціології та інших суспільних наук. Нормативною основою дисертації є чинне національне законодавство України, міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України. Емпіричною основою дисертації є інформаційно-довідкові видання, судова практика, статистичні дані тощо.

Дослідження механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України проведене із використанням різних методологічних підходів. У роботі використано сучасну систему методології, характерну для наукових правових досліджень, зокрема, загальнофілософські, загальнонаукові, спеціальнонаукові та власні правові методи. Застосування *діалектичного підходу* надало можливість визначити закономірності відповідних подій та явищ, й головне – спрогнозувати тенденції щодо розвитку механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України; визначити та охарактеризувати місце процесу реінтеграції тимчасово окупованих територій у суспільних та політико-правових процесах України у їх динаміці (підрозділи 1.1, 1.3, 3.1, 3.2, 3.3). Застосування *синергетичного підходу* надало можливість охарактеризувати причинно-наслідкові зв'язки формування України як незалежної, суверенної, демократичної держави та реінтеграції тимчасово окупованих територій України, визначити напрями розвитку цього механізму у воєнний та повоєнний періоди (підрозділи 1.1, 1.3, 2.1, 3.1, 3.2, 3.3). За допомогою *системного підходу* можна розкрити специфіку комунікації, проблеми та шляхи їх подолання серед суб'єктів здійснення реінтеграції тимчасово окупованих територій України (підрозділи 2.1, 2.3, 3.2, 3.3). Використанні *системно-структурного методу* уможливило здійснення комплексного аналізу складних динамічних елементів, що перебувають між собою в органічній єдності (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2). *Антропологічний підхід* у дослідженні механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій забезпечив його пізнання крізь призму людиноцентризму (підрозділи 3.1, 3.2, 3.3). Використання *герменевтичного підходу* уможливило розкрити правильні інтерпретаційні схеми механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України, визначити зміст низки термінів (підрозділи 1.2,

1.3, 2.1, 2.2, 2.3, 3.1, 3.2, 3.3). *Компаративістський метод* використано під час дослідження зарубіжного досвіду реінтеграції тимчасово окупованих територій (підрозділ 1.3). За допомогою *формально-юридичного методу* поетапно розкрито системні параметри механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України, враховуючи етапи національного державо- та правотворення, воєнний стан, безпекове середовище, проведено аналіз вітчизняного законодавства та практики органів публічної влади (підрозділи 2.1, 2.2, 3.1, 3.2, 3.3). *Логічний метод та метод узагальнення* застосовано у всій роботі під час обґрунтування та аргументації тієї чи іншої авторської позиції.

Дисертантка аналізує стан наукової розробленості сучасної концепції механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Здійснюючи його власну характеристику, пропонує свої авторські визначення, та спирається на широкий спектр вітчизняних та зарубіжних наукових джерел, не обмежуючись суто правовими дослідженнями.

Дисертаційний матеріал поданий у логічній послідовності, що сприяло розкриттю здобувачкою взаємопов'язаних між собою теоретичних і практичних аспектів механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Структура дисертації логічно побудована та характеризується чітким змістовним наповненням. План дисертації забезпечує комплексність та системність при вирішенні проблемних питань функціонування механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що дисертація є одним із перших у вітчизняній правничій науці комплексним загальнотеоретичним дослідженням, в якому на підставі аналізу зарубіжного досвіду, правової доктрини, національного законодавства та міжнародних стандартів розкрито зміст, структуру та особливості механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України. У результаті проведеного дослідження сформульовано та обґрунтовано низку нових теоретичних положень, висновків і пропозицій щодо механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України (с. 26 дисертації).

Заслужує на увагу те, що здобувачка, враховуючи багатогранність досліджуваної проблеми по-новому визначила тематичну спрямованість своєї дисертаційної роботи.

Особливе наукове значення має вироблене авторкою поняття механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Його запропоновано вважати комплексною, міжгалузевою, складною системою взаємопов'язаних нормативно-правових, інституційних та процедурно-функціональних елементів, що спрямована на досягнення інтегрованості (політичної, економічної, соціальної, інформаційної та ін.) деокупованих територій в складі Української держави. Пропонуються наступні ознаки механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій: є системним утворенням, що складається з низки елементів; має конкретну кінцеву мету, завдання, функції; характеризується правовою регламентованістю, єдністю складових та упорядкованістю; має комплексний, міжгалузевий, публічно-правовий характер, включає в себе політичні, правові, соціальні, економічні та інші засоби; передбачає послідовні стадії юридичної діяльності уповноважених суб'єктів; має регламентовані внутрішні та зовнішні зв'язки між складовими, застосовує різноманітні методи, засоби і способи функціонування; йому притаманна стабільність та динамічність, безперервний процес трансформації; темпоральні рамки дії механізму можливо окреслити початковим та кінцевим моментом; базується на засадничих, фундаментальних ідеях та цінностях – принципах; забезпечується загальними і спеціальними (юридичними) гарантіями (с. 134-135 дисертації).

Багатомірність структури механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України розкрито авторкою через комплекс наукових підходів, методів та принципів пізнання. Методологія дослідження механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України – це сукупність логічно взаємопов'язаних між собою методологічних підходів, методів та принципів пізнання, застосування яких спрямовано на удосконалення існуючого та здобуття нового знання, отримання достовірних результатів та реалізацію прикладних завдань у сфері реінтеграції тимчасово окупованих територій

України. Принципами дослідження механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України є система поглядів/установок, що розкривають ставлення вченого до певних явищ та процесів. Основними науковими принципами дослідження механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України є принцип детермінізму, принцип конкретності, принцип об'єктивності, принцип історизму, принцип комплексності, принцип розвитку, принцип єдності теорії та практики, принцип всебічності, принцип несуперечливості, термінологічний принцип (с. 74-75 дисертації).

Актуальністю відзначається проведене обґрунтування зарубіжного досвіду реінтеграції тимчасово окупованих та анексованих територій та його імплементація в Україні. Реінтеграційний досвід зарубіжних країн (Косово, Боснія та Герцеговина, Македонія, Хорватія тощо) свідчить про необхідність залучення міжнародних організацій (тимчасові адміністрації), розробки гуманітарних програм, визначення адаптивних інструментів із захисту основних прав людини, гармонізації національних нормативно-правових актів із міжнародними документами з питань реінтеграції, рецесії окремих положень законодавства країн-членів РЄ та ЄС під час реінтеграції ТОТ України. Дослідження реінтеграційних програм окремих країн світу (Хорватія, Молдова, Грузія та ін.) дозволило виявити, що така політика неодмінно містила потужний гуманітарний компонент (с. 99 дисертації).

Авторка сформулировала уявлення про місце тематики механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України у системі знань загальнотеоретичної юриспруденції узагальнено на таких рівнях: *предметний* (забезпечення формування єдиного теоретичного підґрунтя та взаємозв'язку наукового пошуку); *методологічний* (розвиток та вдосконалення сучасної системи методології правничої науки); *системоутворюючий*, (розширення системи юридичних знань новими висновками та положеннями у взаємодії з іншими науками, зокрема суспільними); *освітній* (формування знання у різних категорій населення про механізм реінтеграції тимчасово окупованих територій України та дотичні до нього явища). У дослідженні механізму реінтеграції тимчасово

окупованих територій України запропоновано виокремлення таких основних наукових підходів: 1) синергетика традиційних та новачійних підходів у юридичній науці та інших суспільних науках; 2) закономірності розвитку знань про механізм реінтеграції тимчасово окупованих територій у теоретичній юридичній науці; 3) застосування досліджень окремих вітчизняних та зарубіжних наукових напрямів та шкіл. Для адекватного формування та розвитку моделі механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України необхідно мати чітке уявлення щодо таких чинників: структура безпекового середовища України; система національних цінностей та інтересів, їхньої пріоритетності на певному історичному етапі; статус держави та її сприйняття на міжнародній арені та ін. (с. 52-53 дисертації).

Проведена дисертанткою науково-дослідна робота є результатом власних напрацювань. Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації підтверджується їх апробацією у відкритому друці, обговоренням на наукових конференціях, інших наукових заходах. Основні положення, теоретичні висновки та практичні рекомендації, що містяться у дисертації, висвітлені авторкою у 11 публікаціях, з яких 4 – наукові статті, надруковані у фахових виданнях України з юридичних наук; 7 – у збірниках тез доповідей на науково-практичних конференціях.

Висновки, пропозиції і рекомендації дисертаційної роботи підтвердили своє практичне значення, зокрема: у науково-дослідній сфері – для подальшого дослідження механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України; в освітньому процесі – при викладанні таких навчальних дисциплін, як «Теорія держави та права», «Конституційне право», «Міжнародний захист прав людини», «Практика Європейського суду з прав людини», «Застосування стандартів Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» та ін., а також при підготовці навчальних посібників, підручників, розробці робочих програм навчальних дисциплін та методичних рекомендацій з цих дисциплін; у сфері правотворчості – у діяльності суб'єктів правотворчості як теоретичне підґрунтя для вдосконалення чинного законодавства у сфері механізму

реінтеграції тимчасово окупованих територій України; у сфері правозастосування – у діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування під час реалізації своїх повноважень у сфері реінтеграції тимчасово окупованих територій України (акт впровадження у діяльність Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 14 жовтня 2024 р., Дніпропетровської обласної ради від 24 жовтня 2024 р.) (с. 33-34 дисертації).

Узагальнюючи наведене, можна констатувати, що дисертація Медяник І.С. викладена на високому науковому рівні, ключові проблеми чітко сформульовані, наукові положення, що характеризуються високим ступенем обґрунтованості та достовірності, а також висновки та рекомендації мають значення для правової науки.

Проте, позитивна оцінка рецензованої роботи в цілому та її окремих положень не виключає можливості і необхідності висловити окремі зауваження щодо позицій Медяник І.С., які потребують додаткової аргументації та дають можливість вступити в дискусію з авторкою:

1. На с. 162 дисертації Ви зауважуєте, що для досягнення комплексного підходу у проведенні реінтеграційних заходів важливо окреслити систему суб'єктів реінтеграції в окремому законі про реінтеграцію тимчасово окупованих територій. А на с. 167 дисертації стверджуєте, що не доцільно говорити про остаточний перелік суб'єктів інституційної системи механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України, оскільки він є динамічним. Уточніть свою думку.

2. На с. 92 дисертації зазначено, що на сьогодні закладено підвалини цілісної державної політики реінтеграції тимчасово окупованих та анексованих територій, яка, однак, потребує постійного вдосконалення відповідно до поточної політико-правової ситуації. На с. 137 дисертації зазначено, що правові засади механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій України остаточно не сформовані. Конкретизуйте свою позицію з цього питання.

3. На с. 102 дисертації Ви вказуєте, що залучення представників громадянського сектору до реалізації реінтеграційних заходів поки не надає

належного ефекту, оскільки полягає лише у формальному їх включенні до відповідних груп і комісій. А на с. 181 дисертації зазначаєте, що успішна реалізація політики безпечної реінтеграції неможлива без залучення громадських інститутів, міжнародних організацій. У сфері реінтеграції тимчасово окупованих територій України найбільше представлено громадських організацій, які працюють з питань реінтеграції Криму. Конкретизуйте якою є роль інституцій громадянського суспільства в процесі реінтеграції?

4. Ви аргументуєте, що необхідне прийняття єдиного систематизованого закону у сфері реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Деталізуйте, будь ласка, його структуру.

5. В підрозділі 2.1. Ви аналізуєте функції механізму реінтеграції тимчасово окупованих територій. Але не розкрито такий важливий напрям як ревіталізація деокупованих територій, тобто повторне їх заселення. Чи є це функцією досліджуваного механізму? Чи держава повинна очікувати природне заселення територій не вживаючи позитивних дій?

Висловлені зауваження істотно не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи Медяник І.С. та носять дискусійний характер, тим більше, якщо мати на увазі фундаментальність наукового завдання, яке вирішує здобувачка наукового ступеня доктора філософії.

Подана дисертація є самостійною завершеною науково-дослідною роботою, в якій отримані нові, науково обґрунтовані результати, що вирішують важливе теоретико-правове завдання юридичної науки. Зміст дисертації Медяник Інни Сергіївни «Механізм реінтеграції тимчасово окупованих територій України: теоретико-правова характеристика» спеціальності 081 «Право».

Отже, дисертаційна робота Медяник Інни Сергіївни «Механізм реінтеграції тимчасово окупованих територій України: теоретико-правова характеристика» виконана на високому науковому та методологічному рівнях та відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі

змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), п.п. 6, 7, 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Рецензент
професор кафедри
теорії держави і права ННІ ПРО
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Дмитро СЕЛІХОВ